

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

10/S-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ S/10 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

Саидов Сарвар Атабулло ўғли – катта илмий ходим, Имом Термизий халқаро илмий-тадқиқот маркази, илмий тадқиқотлар бўлими.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалохонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулов Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилевич – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Эргашев Икром Абдурасулович – юридик фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

Норматов Бекзод Ақром ўғли – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори, Тошкент давлат юридик университети.

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги

Тошкент давлат педагогика университети,
Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология
фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги
Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Карамаддиновна –
психология фанлари доктори, доцент,
Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари
университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари
доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт
бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология
фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон
миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари
доктори, профессор, Ўзбекистон миллий
университети;

Содиқова Шоҳида Мархабобовна – социология
фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон
халқаро ислом академияси.

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар
доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор,
Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар
доктори, доцент, Ўзбекистон миллий
университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

**Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари**” электрон
журнали 2020 йил 6 август куни 1368-
сонли гувоҳнома билан давлат
рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой
тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-
уй. Электрон манзил:
scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

Norbekov Ahmadjon Norbekovich

XX-ASRNING BIRINCHI YARMIDA O'ZBEKISTONNING SIYOSIY -IJTIMOIY VA IQTISODIY

HOLATI 11-18

Eliboyev Ozodjon Po'lat o'g'li

BAQTIRIYANING KUSHONIYLAR DAVRI SHAHARSOZLIGI VA ME'MORCHILIGI..... 19-23

Нуритдинова Нодира Сирожовна

XX-АСР БОШЛАРИДА ТУРКИСТОН ЎЛКАСИДА ТАЪЛИМ ТИЗИМИ (СЕНАТОР К.К. ПАЛЕН

ТАФТИШ МАТЕРИАЛЛАРИ АСОСИДА)..... 24-28

Чориев Шоҳрух Холтура ўғли

ЎРТА ОСИЁ ТЕМУРИЙЛАР ДАВРИДА САРОЙ АРХИТЕКТУРАСИ ИЖТИМОИЙ

СТРАТИФИКАЦИЯНИ ЎРГАНИШ МАНБАСИ СИФАТИДА 29-38

Жумаева Шоира Бердияровна

МАРКАЗИЙ ОСИЁ МИНТАҚАСИДА ЗИЁРАТ ТУРИЗМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА

МУҚАДДАС ҚАДАМЖО ВА ЗИЁРАТГОҲЛАРНИНГ ЎРНИ 39-43

Jo'rayev Muxriddin Xasanovich

MOVAROUNNAHRLIK MUHADDISLARNING ILMIY SAFARLARI VA SAFAR YO'LLARI

GEOGRAFIYASI..... 44-51

Муқимова Рисолат Рустамжон қизи

ЗИЁРАТ МАРОСИМЛАРИДА ТАБИАТ КУЛЬТИ БИЛАН БОҒЛИҚ УРФ-ОДАТЛАР 52-56

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Абдуллаев Алтинбек Янгибаевич

ДОННИ ҚАЙТА ИШЛАШ КОРХОНАЛАРИДА ТЎЛОВ ҚОБИЛИЯТИ БОШҚАРУВ ҲИСОБИНИНГ

ИЛМИЙ – МЕТОДОЛОГИК ЁНДОШУВИ 57-69

Baxriddinova Yulduz Baxriddinovna

MINAQALARDA FARMATSEVTIKA SANOATINI RIVOJLANTIRISHNING ZARURIYATI 70-75

Matkarimov Inomjon Baxtiyorovich

QISHLOQ XO'JALIK MAHSULOTLARINI YETISHTIRISHDA AGROBIOKIMYO XIZMATLARINI

TAKOMILLASHTIRISHNING OBYEKTIV ZARURATI 76-86

Ибадуллаев Дилшад Ибрагимович

ИНВЕСТИЦИЯ САЛОҲИЯТИНИ МИНТАҚА ИҚТИСОДИЁТИГА ТАЪСИРИНИ

ЭКОНОМЕТРИК БАҲОЛАШ АСОСЛАРИ 87-92

Исламтудинова Дина Файзрахмановна

АНАЛИЗ СОСТОЯНИЯ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО КОМПЛЕКСА РЕСПУБЛИКИ

УЗБЕКИСТАН 93-102

Qobiljon Isaev

O'ZBEKISTONNING JAHON SAVDO TASHKILOTIGA (JST) A'ZO BO'LISHINI IQTISODIY

BAHOLASH 103-110

09.00.00 – FALSAFA FANLARI*Xaitov Elmurod Bekmurodovich*

O'ZBEKISTONDA "AHOLI HAYOT SIFATI"GA ASOSIY YONDOSHUVLAR: MUAMMO VA YECHIMLAR (IJTIMOIY-FALSAFIY TAHLIL) 111-116

Расулов Зоҳиддин Усарович

СПОРТ ЭСТЕТИКАСИ: РИТМ, ХАРАКАТ ВА МАДАНИЯТНИНГ УЙЎНЛИГИ 117-122

Тавмурадов Жамшид Элмурадович

АБДУЛҚОДИР БЕДИЛНИНГ ҲАЁТ ЙЎЛИ: ФАЛСАФА ВА АДАБИЙ МЕРОС 123-128

Davronov Otabek Ulug'bek o'g'li

YUSUF QORABOG'IIY SHAXSIYATI VA FALSAFIY-ILMIY MEROSI 129-132

Muxtorova To'tixon Solijonovna

FALSAFA FANINI O'QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR: METODLAR VA AMALIYOTLAR 133-137

Akramov G'iyosiddin Najmiddinovich

MARGINALLASHUV TUSHUNCHASINING IJTIMOIIY-FALSAFIY TAHLILI 138-142

Ahmedova Dilrabo

DINIY BAG'RIKENGLIKNING YOSHLAR IJTIMOIIY, MA'NAVIY QIYOFASI SHAKLLANISHIDAGI IJTIMOIIY POTENSIALI 143-150

11.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI*Abdunabiyev Sunnat Botirovich*

IBN BATTUTANING «SAYOHATNOMA» ASARIDA TARIXIY SHAXSLAR NOMINING TARJIMADA BERILISHI 151-159

Seytnazarova Injayim

ADABIYOTSHUNOSLIK SOHASIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH TAHLILI 160-168

Tukhtakhodjaeva Zulfiya

PHRASEOLOGY AS A SUBSYSTEM OF THE ENGLISH VOCABULARY 169-174

Abdusalamov Doniyor Togayali ogli

REFLECTION OF THE CONCEPT OF «POLITENESS» IN THE PHRASEOLOGICAL AND PAREMIOLOGICAL RESERVOIRS OF THE COMPARED LANGUAGES 175-179

Axmedov Anvar Botirovich

TILNING NOMINATSIYA TIZIMIDA O'ZLASHMA SO'ZLAR 180-184

Aminov Farrukh Komiljon Ugli

THE EVOLUTION OF MEDIA DISCOURSE: FROM TRADITIONAL FORMS TO MULTIMODAL REPRESENTATIONS IN DIGITAL SPACES 185-193

Sharipov Bobur Salimovich

RETSIPROKLI SEMANTIK DERIVATSIYA 194-201

Abduganiyeva Zebuniso Abduhafizovna

ILMIY DISKURSNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI 202-205

Samatov Farxod Muminovich

O'ZBEK VA INGLIZ TILIDA "TV" SEMANTIK MAYDONI LEKSIK BIRIKLARINING SO'Z YASALISH XUSUSIYATLARI (ABBREVIATURALAR MISOLIDA) 206-210

Kendjayeva Zemfira

METAFORIK POLISEMIYANING LINGVISTIK YUMORI..... 211-216

Abdullayeva Nilufar Ramazonovna, Uzoqova Durdona Baxtiyor qizi

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA «HID», «IS» KONSEPTINING SEMANTIK TAHLILI 217-221

Saydullayeva Dilrabo Ilxom qizi

ALISHER NAVOIYNING "NASOYIM UL-MUHABBAT" TAZKIRASI VA SULAMIYNING "TABAQOT US-SUFIYA" ASARLARI O'RTASIDAGI MUSHTARAKLIKLER 222-226

Шарапова Лола Станиславовна

ИЛЛЮЗИЯ И РЕАЛЬНОСТЬ В КОНТЕКСТЕ МАГИЧЕСКОГО РЕАЛИЗМА..... 227-232

Ҳакимова Мастура Файзиллаевна

ИНГЛИЗ ВА ЎЗБЕК МАҚОЛЛАРИНИНГ МИЛЛИЙ ДУНЁ ТАСВИРИНИ АКС ЭТИШДАГИ АҲАМИЯТИ ВА ЛЕКСИК МАЪНОНИНГ РИВОЖЛАНИШИ (КЕНГАЙИШИ) 233-239

Mo'soyeva Hayitgul O'roqovna

"HEART" – "YURAK" SO'ZLI METAFORALARNING INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI KOGNITIV TAHLILI 240-245

Mamataliyeva Navbahor Xujamberdiyevna

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA TEZ AYTISHLARNING STRUKTURAVIY TAHLILI 246-250

Багаутдинова Ильмира Салаватовна

ВЛИЯНИЕ РОДНОГО ЯЗЫКА НА ПРОИЗНОШЕНИЕ В ИЗУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ 251-255

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Nuraliyev Oyatillo Abduvaliyevich

EFFECTIVE PRACTICES FOR DRAWING YOUNG TALENT TO UZBEKISTAN'S PUBLIC CIVIL SERVICE 256-268

Алиев Асилбек Кадирович

ВОПРОСЫ ОТГРАНИЧЕНИЯ МАССОВЫХ БЕСПОРЯДКОВ И ГРУППОВОГО ХУЛИГАНСТВА 269-275

Hong Weixing

INTERNATIONAL LAW AS THE FOUNDATION FOR THE DEVELOPMENT OF TRADE AND ECONOMIC RELATIONS BETWEEN UZBEKISTAN AND CHINA 276-284

Султанова Сабохат Алишеровна

ПЕРСПЕКТИВЫ ДАЛЬНЕЙШЕГО РАЗВИТИЯ ОЦЕНКИ РЕГУЛЯТОРНОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН 285-290

Jonuzoqova Yulduz Izzatulla qizi

O'ZBEKISTONNING AXBOROT TEXNOLOGIYALARI SOHASIDAGI TRANSMILLIY JINOYATLARGA QARSHI KURASH MASALALARI 291-298

Абдусамиева Дилрабо Абдувахоб кизи

ПРЕВЕНТИВНАЯ ФУНКЦИЯ ПОСТПЕНИТЕНЦИАРНОЙ РЕСОЦИАЛИЗАЦИИ 299-304

Khalikov Khayot

THE ROLE OF MODEL UNITED NATIONS IN SHAPING GLOBAL LEADERS AND LAWYERS: A CASE STUDY ON UZBEKISTAN'S YOUTH 305-311

Даулетова Динара Даулетовна

ПРИЧИНЫ И УСЛОВИЯ, СПОСОБСТВУЮЩИЕ ХИЩЕНИЮ ЧУЖОГО ИМУЩЕСТВА .. 312-317

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Толипов Бахтиёр Хамитович

БЎЛАЖАК ИҚТИСОДЧИЛАРДА АНАЛИТИК ТАФАККУРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ
САМАРАДОРЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШНИНГ ПЕДАГОГИК ВОСИТАЛАРИ 318-324

Собирова Гулибарно Зайнитдин қизи

ТЕХНОЛОГИИ РАЗВИТИЯ НАВЫКОВ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ НА УРОКАХ
РУССКОГО ЯЗЫКА 325-335

Xolmatova Ziroatxon Anvarovna

BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING TASHXISLASH KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHDA
INNOVATION-METODOLOGIK YONDASHUVLAR 336-339

Abduxoliqov Sardor Safarovich

YOSH DZYUDOCHILARNI JISMONIY SIFATLARINI RIVOJLANTIRISHDA HARAKATLI
O'YINLARNING O'RNI 340-344

Usmonova Mohizoda Avazjon qizi

GLOBOL TA'LIM MUHITIDA TALABALARNING MULOQOT MADANIYATINI INTEGRATIV
YONDASHUV ASOSIDA RIVOJLANTIRISH TIZIMI 345-348

Xodjiyeva Zumrad

MEZONLARGA ASOSLANGAN BAHOLANISHNING CHEKLANGAN DOIRASI 349-352

Turdiyev Ismoil Allayorovich

OLIY TA'LIM HAYOTIDA MA'NAVIY-MA'RIFIY ISHLARNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI
HAQIDA 353-358

Ibadullaev G'ayrat Akmuradovich

BO'LAJAK FIZIKA-ASTRONOMIYA O'QITUVCHILARINING KOMPETENTLIGINI
RIVOJLANTIRISH METODLARI 359-364

Ishonkulov Sherali Sharifovich

TALABALARNING IJODIY QOBILİYATLARINI RIVOJLANTIRISH VOSITASI SIFATIDA RAQAMLI
DASTURLARDAN FOYDALANISH 365-372

Raxmatov Rafik G'ayratovich

IMKONIYATI CHEKLANGAN O'QUVCHILAR RIVOJLANISHIDA TURMUSH TARZINI
SOG'LOMLASHTIRISH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK
IMKONIYATLARI 373-378

Xalmuratova Shaxnoza Bekmurzaevna

BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARINING RISKOLOGIK MADANIYATINI
SHAKLLANTIRISH TAMOIYILLARI 379-383

Meliboyeva Nodira Qaxramanjanovna

MIRSODIQ TOJIYEV MEROSI (CHANG UCHUN YARATGAN ASARLARI MISOLIDA) 384-387

Qodirov Mirjalol Tolmasovich

TA'LIMDA GIPERMATNLI AXBOROT MODELLARINI QURISHNING ZAMONAVIY
TEKNOLOGIYALARI VA ASPEKTLARI 388-392

Karimova Aziza

BO'LAJAK O'QITUVCHILARNI SCAMPER TEXNIKASI ORQALI BOLALARNING KREATIV
TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHGA O'RGATISH METODIKASI 393-399

Nishonov Nodir Alimjanovich

BO`LAJAK O`QITUVCHILARDA FUTUROLOGIK TAHLIL QILISH KO`NIKMALARINI
RIVOJLANTIRISHNING MUHIM ASPEKTLARI 400-404

Xidirova Durdona Muxtorovna

SINERGETIK YONDASHUV ASOSIDA O`QUVCHI QIZLARNI IJTIMOIMADANIY
MUNOSABATLARGA TAYYORLASH MEKANIZMLARI 405-408

Received: 10 December 2024
Accepted: 15 December 2024
Published: 25 December 2024

Article / Original Paper

SOCIO-PHILOSOPHICAL ANALYSIS OF THE CONCEPT OF MARGINALIZATION

Akramov G'iyosiddin Najmiddinovich

Lecturer at the Department of Social Sciences Non-state higher education institution University of Business and Science

Abstract. This article primarily focuses on the content and essence of the concept of marginalization, its nature as a socio-philosophical phenomenon, the impact of the marginalization phenomenon on society, the factors that lead to it, and the significance of philosophy in the illumination of this concept.

Keywords: social life, marginalization, phenomenon, socialization, justice, social equality, inequality, social groups.

MARGINALLASHUV TUSHUNCHASINING IJTIMOY-FALSAFIY TAHLILI

Akramov G'iyosiddin Najmiddin o'g'li

University of Business and Science nodavlat oliy ta'lim muassasasi "Ijtimoiy fanlar" kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqola asosan marginallashuv tushunchasining mazmun mohiyati, ijtimoiy-falsafiy hodisa ekanligi, marginallashuv fenomenining jamiyatga ko'rsatayotgan ta'siri, uni keltirib chiqaruvchi omillar, falsafaning ushbu tushunchaning yoritilishidagi ahamiyatiga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Ijtimoiy hayot, marginallashuv, fenomen, ijtimoiylashuv, adolat, ijtimoiy tenglik, tengsizlik, ijtimoiy guruhlar.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI10Y2024N16>

Kirish. Jamiyat murakkab tuzilma bo'lib, uning shakllanishi, rivojlanishi va uning yemirilishi turli xil sabablar va asoslar orqali sodir bo'ladi. Shunday hodisalardan biri esa bugun bizning jamiyatda unchalik e'tibor berilmayotgan, kam o'rganilgan marginallashuv hodisasidir. Marginallashuvning asl ijtimoiy-falsafiy tahlili, bu tushunchaning kelib chiqishi, o'rganilishi, tahlili, uni keltirib chiqaruvchi omillar va sabablar haqida so'z boradi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Marginallashuv (yoki ijtimoiy chetlatish) kontseptsiyasi tarixi uzoq va keng qamrovli bo'lib, turli ijtimoiy va madaniy kontekstlarda rivojlangan. Ijtimoiy chetlatish yoki marginallashuvning tushunchasi, asosan, jamiyatning asosiy oqimidan chetga chiqish, jamiyatning normativ va ijtimoiy tizimlaridan uzilish kabi holatlarni ifodalaydi. E.Dyurkgeym o'zining asarlarida "anomiya" tushunchasini qo'llanilgan bo'lib, uni mohiyatan "marginallik" tushunchasining ilk ko'rinishi deb hisoblash mumkin. [1]

Zamonaviy dunyoning ijtimoiy hayotga ham o'tkazayotgan ta'siri doirasida turli xil jarayonlarni ham vujudga keltirdi. Jumladan, bugungi kunda turli fan sohalari tomonidan

o'rganilayotgan marginallashtirish tushunchasini keltirib o'tish mumkin. Bu tushunchaning ma'nosi esa, "chekka" (lotincha margo – chekka, chegara) ni anglatadi [2]. Sotsiologiyada "marginal shaxs" atamasi birinchi marta Chikago sotsiologik maktabining yirik vakili R. Park tomonidan migratsiya jarayonlarini o'rganish munosabati bilan kiritilgan [3]. Shuningdek, Yevropa va Rus olimlari Max Weber, Robert K. Merton, Michel Foucault, Zygmunt Bauman, E. Stouckvist, Balabanova E. S., Burlutskaya M. G. lar tomonidan o'rganilgan [4]. Maqolada tarixiylik, dialiktik, analiz-sintez, qiyoslash va taqqoslash metodlaridan foydalangan holda ilmiy mulohaza yuritiladi.

Natijalar. Marginallashtirish – bu ijtimoiy, iqtisodiy yoki madaniy hayotda odatdagidek qabul qilinadigan normadan chetga chiqish jarayonidir. Marginallashtirish odatda shaxslar, guruhlar yoki jamoalar tomonidan boshqalardan ajralib, jamiyatning asosiy oqimidan chetga chiqishlarini bildiradi. Bu jarayon ijtimoiy izolyatsiya, iqtisodiy tengsizlik yoki madaniy farqlarni taqdim etishi mumkin. Marginallashtirish ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanish, turli guruhlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar va muammolarni tushunish uchun muhim ahamiyatga ega.

Marginallik fenomen sifatida xuddi parchalangandek tuyuladi, chunki bu atama turli ijtimoiy-gumanitar fanlar doirasida o'rganilganligi sabab bo'lishi mumkin. Marginallik masalasi inson va jamiyat hayotining e'tibor qaratilmaydigan, ahamiyat berilmaydigan tushunchasi emas, unga jamiyatshunoslikda shunday qarashlar mavjud. Shu bilan birgalikda bu atama ijtimoiy ong va ijtimoiy munosabatlar doirasidagi transformatsion hodisalar natijasi ham emas. Marginallik-bu jamiyatning faqatgina inqirozlar va falokatlar davriga hos bo'lgan hodisa emas balki, insoniyatning tarixining butun davriga taalluqli bo'lgan umumiy yaxlit fenomendir. Marginallik fenomeni va uning umumiy xususiyatlarini tahlil qilish bizga nafaqat ushbu hodisaning o'ziga xos xususiyatlarini shuningdek, jamiyat va tarixiy haqiqatlardagi rolini anglash imkonini beradi [5].

Marginallik, avvalo, vaqtinchalik o'zgaruvchanlik sifatida tushuniladi, bu esa uning yo'nalishidagi plyuralizmni erkin imkoniyat orqali ta'minlaydi. Marginallik hodisasiga biz inson va jamiyatga ijtimoiy o'zgarishlar davrida xos bo'lgan vaqtinchalik hodisa sifatida emas, balki ijtimoiy haqiqatda doimiy ravishda rivojlanadigan hodisa sifatida yondashamiz lozim.

Marginallashtirish tushunchasi tarixan asosan salbiy tushuncha sifatida o'rganilgan. Buning natijasida esa marginallik tushunchasini faqat bir tomonlama va salbiy tushuncha sifatida o'rganilishga sabab bo'lmoqda. Uning ijobiy tomonlari esa umuman o'rganilmagan yoki unutilgandek. Marginallashtirish ijtimoiy-falsafiy hodisa sifatida chuqurroq o'rganilishi kerakligini vaziyat taqazo etmoqda [6].

Shuni ta'kidlash mumkinki, marginallashtirish – bu ijtimoiy elementlarni, ya'ni shaxs darajasida ham, butun ijtimoiy guruh darajasida ham, jamiyatning ijtimoiy tuzilmasidagi odatiy joylaridan siljishi jarayonidir. Marginallashtirish har bir jamiyatga xos bo'lgan hodisa bo'lib, u ham ijobiy, ham salbiy jihatlariga ega. Bu jarayon gorizontal va vertikal ijtimoiy harakatchanlik jarayonlari bilan bog'liq. Jamiyat tuzilmasi rivojlanib, murakkablashgan sari bu jarayon tezlashadi va kuchayadi, ayniqsa, har qanday ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy yoki madaniy o'zgarishlar bilan bog'liq holda. Marginallashtirishning muhim tomoni uning amalda "majburiy" xarakterga ega ekanligidir.

Muhokama. So'nggi vaqtlarda globallashtirish jarayonlari ta'sirida dunyoda yuz berayotgan o'zgarishlar, turli etnomadaniy va diniy an'analarga mansub kishilar o'rtasidagi o'zaro aloqalarning intensivlashuvi, madaniyatning gomogenlashuvi, ommaviy axborot

vositalarining insonlar hayotiga ta'sirining kuchayishi va murakkablashuvi shuni ko'rsatadiki, marginallashtirish hodisasi zamonaviy jamiyatda endi o'ziga xos hodisa emas, aksincha, jamiyatning bir qismiga aylangan. Keyingi vaqtlarda marginallik tushunchasi doirasidagi munozaralar soddalashtirish va siyosiylikdan qutulib, madaniyat dinamikasi mexanizmlarini o'rganish, individual va ijtimoiy identifikatsiya shakllantirish, jamiyatda milliy ongning faoliyat xususiyatlari va shu kabi muammolarni kengroq kontekstda ko'rib chiqishga yo'naltirilmoqda.

Marginallik inson va ijtimoiy mavjudotning ajralmas kategoriyasi sifatida tushunilib, uni evolyutsiya qilish va rivojlanish qobiliyati bilan ta'minlaydi. Ushbu maqolada marginallik fenomenining ong, inson va jamiyat dunyosida mavjud bo'lishiga to'xtalaniladi. Marginallik muammosiga yondashishda baholovchi kategoriyalardan voz kechish zarur, bu esa bizga marginallikni uning mohiyatli mavjudligi, ijtimoiy makonda doimiy mavjudligi va uning ijtimoiy-tarixiy roli — ijtimoiy mavjudotning fenomenlaridan biri sifatida tushunishga imkon beradi. Mazkur masalaga bunday qarash o'tmish va hozirgi davrdagi ko'plab ijtimoiy-tarixiy hodisalar va faktlarni tushunishga imkon beradi. Shundan kelib chiqib, yaqin kelajakni ko'zdan kechirish, inson va jamiyatning haqiqiy mavjudligiga asoslangan rivojlanishining ehtimoliy variantlarini oldindan bilish mumkin bo'ladi.[7].

Falsafaning marginalizatsiya kontekstida ko'tarilgan asosiy savollaridan biri bu adolat va tenglik masalasidir. Faylasuflar kabi jon Roulz, Amartiya Sen, marta Nussbaum va boshqalar adolat va tenglikning turli jihatlarini va ularning marginallashtirishga bo'lgan munosabatini o'rganishdi[8]. Ularning ta'kidlashicha, marginalizatsiya adolat tamoyillarini buzadi va tengsizlikni keltirib chiqaradi, bu esa odamlarning ayrim guruhlarining huquq va imkoniyatlarini buzilishiga olib keladi. Mishel Fuko va boshqa tadqiqotchilarning kuch va hukmronlik sohasidagi ishlaridan ilhomlangan faylasuflar hokimiyat mexanizmlari marginallashtirishga qanday ta'sir qilishini tahlil qiladilar. Ular ijtimoiy tuzilmalar va institutlar nazorat, kamsitish va majburlash mexanizmlari orqali marginallashtirishni qanday qo'llab-quvvatlashini o'rganadilar. Falsafa kuch va hukmronlik qanday shakllanishi va saqlanishi va marginallashtirishga qarshi kurashish uchun ularni qanday engish mumkinligini tushunishga yordam beradi [9].

Yevropa an'alarida marginallik va marginal guruhlar muammosini o'rganishda ikkita asosiy yondashuv ustunlik qiladi, ular shartli ravishda "anglo-german" va "fransuz" deb nomlanadi. Nemis va ingliz an'alarida marginallikni idrok etishda o'xshash pozitsiyalarni egallaydi. Bu yerda marginallik jamiyatning tarkibiy deformatsiyasi va o'zgarishi va shu bilan bog'liq holda undagi shaxsning ijtimoiylashuvi natijalarining salbiy varianti sifatida tushuniladi. (V. Xiiriks, K. Raban). Ular uchun marginallashtirilgan guruhlar, eng avvalo, jamiyatning tabaqalashtirilgan elementlari, ijtimoiy —pastki||, quyi tabaqa yoki emigrantlar —uchinchi|| dunyo mamlakatlaridan kelgan muhojirlardir. Ular marginallik konsepsiyasini uning sub'ektlarining jamiyatga moslashuvi nuqtai nazaridan ko'rib chiqadilar. [10].

Marginallashtirishni keltirib chiqaruvchi omillar sifatida ko'plab sabablarni keltirib o'tish mumkin. Bularning orasida eng umumiy sabablar sifatida ba'zilarini havola qilamiz:

1. Iqtisodiy sabablari: Iqtisodiy beqarorlik, ishsizlik yoki kam daromadli ishlar ko'plab odamlarni jamiyatning asosiy iqtisodiy tizimidan tashqariga chiqaradi. Bunday shaxslar, o'z navbatida, kambag'al yashash sharoitlariga duch kelishi mumkin, bu esa ularning o'zaro aloqalarini cheklab, marginal holatga olib keladi.

2. Ijtimoiy va madaniy farqlar: Irq, millat, din, jins yoki boshqa ijtimoiy guruhlariga mansublik ham marginallashuvga olib kelishi mumkin. Ba'zi guruhlar o'zlarining madaniy yoki diniy farqlari tufayli boshqalardan ajralib chiqishi va jamiyatdan tashqarida qolishi mumkin.

3. Ta'lim va imkoniyatlar cheklanganligi: Ba'zi odamlar ta'lim yoki professional rivojlanish uchun imkoniyatlardan mahrum bo'lishi mumkin, bu esa ularning jamiyatda muvaffaqiyatga erishish imkoniyatlarini cheklaydi. Bu holat ham marginallashuvni kuchaytiradi.

4. Siyosiy sabablari: Siyosiy repressiyalar, huquqlardan mahrum etish yoki davlatning ayrim guruhlarini e'tibordan chetda qoldirishi marginallashuvga sabab bo'lishi mumkin. Maxsus qonunlar yoki siyosatlar ijtimoiy guruhlarini yoki millatlarni marginal holatga olib kelishi mumkin.

Xulosa. Marginallashuvning tarixi jamiyatning ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy tuzilmalaridagi o'zgarishlarga qarab rivojlangan. U davrlar davomida diniy, iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy jihatlarida turli shakllarda mavjud bo'lib, u har doim jamiyatda ajralish va izolyatsiya holatlarining ijtimoiy oqibatlarini bilan bog'liq bo'lib kelgan. O'zgaruvchan ijtimoiy tizimlarda marginallashuvni o'rganish orqali, olimlar ijtimoiy adolat va tenglikni ta'minlash uchun kerakli chora-tadbirlarni ishlab chiqishga harakat qilgan.

Bundan tashqari, marginallik hodisasini uning yaxlit mohiyatida tushunish kelajakda alohida ijtimoiy tuzilmalar, xususan, butun tizimlarning rivojlanish ehtimolini prognoz qilish va tahlil qilish elementlaridan biri bo'lib xizmat qilishi mumkin. Marginallik muammolarini o'rganuvchi qo'llanma fanlari tadqiqotlari natijalaridan foydalangan holda, biz marginallik sohasidagi nazariy bilimlarimizni amalda qo'llash imkoniyatiga ega bo'lamiz. Bu, o'z navbatida, marginalligi bo'yicha yangi va boshqa ijtimoiy hodisalar paydo bo'lishiga hamrohlik qiluvchi etnik, iqtisodiy, siyosiy va boshqa ziddiyatli vaziyatlarni tushunish va hal qilishda mos yondashuv bilan namoyon bo'lishi mumkin.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Оболкина С.В. Философский анализ проблемы маргинальности // Науч. ежегодник Ин-та философии и права Урал. отд-ния Рос. акад. наук, 2018. Т. 18, вып. 2, с. 7–20.
2. **Зайцев Игорь Владиславович.** "Маргинальность как социально-философская проблема". Диссертации. Вестник Омского университета, 2002.
3. Парк Р.Э. Культурный конфликт и маргинальный человек // Социальные и гуманитарные науки. Сер.11. Социология. 1997. № 2.
4. Стоунквист Э.В. Маргинальный человек: исследование личности и культурного конфликта // Личность. Культура. Общество. 2006. Т. 8, вып. 1.
5. Мельникова Наталия Евгеньевна. "Феномен маргинальности в системе культуры: социально-философский анализ". Диссертации. Московского государственного технического университета, 2007
6. Хома, О. И., and Э. И. Чухрай. "Серьезность как этика и внутренний смысл картезианства: маргинализация смеха в философии xvii века." Докса 3 (2003): 52-52.
7. Гижа, А. В. "Философия в поисках новых смыслов: маргинализация или обновление дискурса?" Донецкие чтения 2016. Образование, наука и вызовы современности. 2016.
8. Джураев, Джамшед. "Маргинализация современной молодежи в контексте социальных изменений." Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры 3.1 Part 2 (2023): 58-66

9. G'iyosiddin Akramov. "Falsafa va marginalizatsiya: falsafiy g'oyalarning marginalizatsiyani tushunishga qo'shgan hissasi". News of the NUUz. 2024
10. Davronbek Hoshimovich Qodirov. "Ijtimoiy ishning etik prinsiplari va qadriyatlari". O'quv qo'llanma. T. (2023): 99-109 b

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ S/10 (4) – 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

**Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари**” электрон
журнали 2020 йил 6 август куни 1368-
сонли гувоҳнома билан давлат
рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой
тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-
уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).